

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора,
заслуженого юриста України Губанової Тамари Олексіївни
на дисертацію Червонописького Вадима Сергійовича
на тему «Вина у адміністративно-деліктних правовідносинах», поданої
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове
право; інформаційне право**

Актуальність теми дисертації та зв'язок її з науковими програмами, планами, темами. У сучасних умовах розвитку державності інститут адміністративної відповідальності на сьогодні є фундаментом та основним важелем реагування у механізмі забезпечення законності і правопорядку в процесі регулювання правовідносин у публічному адмініструванні.

У той же час правове осмислення нових закономірностей суспільного розвитку демонструє, що вказаний правовий інститут вже давно не відповідає сучасним викликам у адміністративно – деліктній сфері і потребує докорінного оновлення поглядів на доктринальному рівні.

Треба зазначити, що процес реформування інституту адміністративної відповідальності повинен сконцентрувати у собі комплекс заходів, що будуть поєднувати як оновлення адміністративно-деліктного законодавства, так і перегляд відповідних концептуальних засад вказаної правової доктрини. Наголосимо, що такі заходи є взаємообумовлюючими і нерозривними один від одного. Втім оновлення теоретичних поглядів на розвиток інституту адміністративної відповідальності неможливий без перегляду концептуальних основ розуміння інституту вини в адміністративно-деліктних правовідносинах,

оскільки саме цей механізм покликаний стати базисом подальшої реформи адміністративно-деліктного законодавства.

Саме вказане обумовлює актуальність проведеного Червонопиським В.С. дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 р., затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942; Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 р. № 509-VII. Дисертацію виконано в межах планів науково-дослідної роботи кафедри адміністративного, кримінального права і процесу Закладу вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права». Внесок здобувача полягає у виявленні сутності вини в адміністративно-деліктних правовідносинах.

Таким чином, підкреслюємо, що аналіз проблем, пов'язаних з інститутом вини в адміністративно-деліктних правовідносинах є актуальним предметом комплексного доктринального теоретико-правового дослідження.

Дисертаційне дослідження В.С.Червонописького є затребуваним як з позицій правової науки, так і з точки зору практичної діяльності, спрямованої на удосконалення нормативно-правової бази.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Розглянувши дисертацію, можна зробити висновок, що автор дійсно провів ґрунтовне комплексне наукове дослідження, що відповідає поставленим меті та завданням.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування характеризується

системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їхнього соціального змісту і юридичної форми, здійснити системний аналіз питання реалізації та захисту адміністративно-правового статусу приватної особи у публічній сфері. У роботі автор використав систему загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання.

Досягнення мети дослідження, що полягає у поглибленні знань, підходів до розуміння сутності вини в адміністративно-деліктних правовідносинах на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел, вимагає застосування сукупності загальнонаукових та спеціально-наукових методів наукового пізнання. Застосування порівняльно-правового методу покладено в основу здійснення характеристики зарубіжного досвіду правозастосування вини в адміністративно-деліктних правовідносинах (підрозділи 2.1, 2.3). Впровадження діалектичних методів наукового пізнання стали основою для формування авторських підходів до встановлення змісту таких категорій, як «вина», «адміністративно-деліктні правовідносини» та ін. (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, 2.2, 2.3). Вироблення структури встановлення вини як елементу механізму адміністративної відповідальності базувалось на застосуванні методів аналізу та синтезу, логічних умовиводів (підрозділи 2.2, 2.3). Із застосуванням системного методу та методу моделювання обґрунтовано напрями забезпечення ефективності застосування вини в адміністративно-деліктних правовідносинах (підрозділ 1.4, розділ 2).

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти з питань визначення вини в адміністративно-деліктних правовідносинах. Обґрунтування авторських висновків щодо встановлення змісту та

сутності вини в адміністративно-деліктних правовідносинах здійснено із застосуванням практики законодавчого врегулювання цієї інституції у таких зарубіжних державах, як: Республіка Польща, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Сполучені Штати Америки, Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка та ін.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, акумульовані Державною службою статистики України за період 2018–2023 рр., щодо встановлення кількісних та якісних показників адміністративних деліктів, відомості Єдиного державного реєстру судових рішень України та офіційних електронних ресурсів Міністерства цифровізації України та інших органів державної влади й місцевого самоврядування.

Фундаментальність та комплексність роботи проявляється у всебічному та поступовому вивченні дисертантом об'єкту та предмету дослідження. Обраний вектор теоретико-правового дослідження дозволив В.С.Червонопиському досягти поставленої мети та визначив успішність наукових розробок, спрямованих на вирішення нагальних наукових теоретико-правових задач.

Достовірність і наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликає сумнівів. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на наукових конференціях, інших наукових заходах. Достовірність одержаних результатів підтверджується не тільки їх суто науковою значимістю, як певною системою здобутих дисертантом нових знань, що заповнюють деякі прогалини адміністративного права та процесу, але й їх практичним значенням на сучасному етапі, зокрема для вдосконалення

чинного національного законодавства в тій його частині, що стосується питань вини в адміністративно-деліктних правовідносинах

Погоджуючись у цілому з усіма визначеними автором складовими **наукової новизни** дослідження, вважаємо за необхідне акцентувати особливу увагу на деяких з них.

Дисертація є одним із перших у національній юриспруденції комплексних наукових досліджень, присвячених здійсненню характеристики вини в адміністративно-деліктних правовідносинах. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

уперше:

- обґрунтовано доцільність розуміння «винна особа» як особи, внаслідок діяння якої було заподіяно шкоду, перебуваючи в умовах, в яких існувало не менш ніж дві доступні альтернативні форми волевиявлення, де хоча б одна із них є законною та правомірною, але при цьому особа вибрала інший варіант – протиправну дію чи бездіяльність;

- сформовано авторський підхід до розуміння вини вольового усвідомлення особою значення діяння, відношення до можливості настання протиправних наслідків, що свідчать про недобросовісність та нерозсудливість її діяння, що спричинює порушення прав та інтересів інших учасників правовідносин;

удосконалено:

- наукові положення до розуміння вини як: елементу делікту; підстави застосування відповідальності; принципу відповідальності; передумови або умови відповідальності;

- наукові підходи до розуміння вини юридичної особи в адміністративному праві та вказано, що наявність вини юридичної особи у вчиненні адміністративного правопорушення визначається зовнішніми ознаками самого діяння і не потребує з'ясування ставлення

правопорушника до своїх дій, оскільки вина в адміністративному праві є елементом об'єктивної частини складу адміністративного правопорушення, а не його суб'єктивною частиною;

набули подальшого розвитку:

– наукові підходи до концептуальних основ інституту вини як елементу адміністративного правопорушення та вказано, що вина є формою поведінки правопорушника, що кардинально відрізняє цю категорію від категорії вини як інституту кримінального права;

– визначення системи ознак адміністративно-деліктних відносин, де виокремлено загальні ознаки (вольовий характер дій правопорушника; історично зумовлений характер їх виникнення та нормативної охорони; нормативна форма взаємодії держави, суспільства та особи; санкціонування державою; та спеціальні ознаки (необхідність дотримання процедури застосування правообмежувального заборонного впливу; наявність спеціального суб'єктного складу правовідносин; оперативність застосування адміністративних стягнень);

– наукові підходи до періодизації виникнення та розвитку інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб: 1) перший етап (1921–1961) пов'язаний з виникненням та визначенням адміністративної відповідальності юридичних осіб; 2) другий етап (1961–1981), на якому адміністративна відповідальність юридичних осіб була замінена особистою відповідальністю їх керівників та посадових осіб; 3) третій етап (1981–1991), на якому було встановлено, що відповідальність покладається лише на фізичних осіб; 4) четвертий етап (1991 – і дотепер), на якому найважливішим атрибутом адміністративної відповідальності юридичних осіб є застосування адміністративних стягнень до юридичних осіб за адміністративні правопорушення.

Висновки та пропозиції проведеної роботи можуть бути основою для подальших наукових досліджень із відповідної проблематики.

Результати дисертаційного дослідження можуть стати основою для вдосконалення нормотворчої та правозастосовної діяльності. Є обґрунтованим та доцільним використання основних результатів дисертаційного дослідження в процесі викладання студентам вищих навчальних закладів дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Адміністративне судочинство», підготовки підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей і наукових повідомлень.

Переходячи до оцінки основних положень і висновків дисертації, варто зазначити, що в роботі порушені нерозроблені раніше наукові та практичні задачі, розв'язання яких дозволило одержати цікаві результати і виробити ряд пропозицій. З урахуванням цього можна стверджувати, що новизна дисертації виявляється як у підході до досліджуваних проблем, так і в запропонованому способі розв'язання конкретних теоретико-правових питань.

Слід відмітити, що дисертантом власні висновки побудовано не лише на підставі аналітики наукових та нормативно-правових джерел, а й з урахуванням судової практики, статистичних даних та показників Єдиного реєстру судових рішень.

У роботі містяться й інші слушні положення, висновки та пропозиції.

Основні положення роботи знайшли відображення в 4 наукових статтях, з них 3 опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Вивчення дисертаційного дослідження та його автореферату дає підстави для твердження про ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації. Оформлення дисертаційної роботи зауважень не викликає.

Усе вищезазначене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота В.С. Червонописького написана на високому теоретичному рівні, має значну наукову та практичну цінність.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію В.С. Червонописького, водночас вважаю за необхідне звернути увагу на питання, які могли б слугувати предметом дискусії та обговорення при захисті дисертаційної роботи:

1. На стор. 67 дослідження автор вказує, що «зміст вини відповідно до поведінкової теорії перебуває у безпосередній залежності від встановлення об'єктивної оцінки вчиненого діяння. Швидше є необхідним трактувати вину як міру та обсяг вживаних дій, які мали б бути вчинені особою задля усунення негативних наслідків неправомірного діяння. Тобто має бути оцінено сприяння особи у настанні шкоди чи її мінімізації, а не власне ставлення особи до наслідків, що настали». У зв'язку з наведеним постає питання чим саме обумовлено таке твердження дисертанта.

2. Дисертант обґрунтовує доцільність доповнення статті 9 частиною четвертою Кодексу України про адміністративні правопорушення такого змісту: *«Винною особою є особа, що володіє вольовим усвідомленням значення діяння, можливості настання протиправних наслідків від його вчинення, але допускає його умисно чи необережно, що свідчить про її недобросовісність та нерозсудливість»*. Утім чи не призведе це до необхідності внесення змін до інших нормативно-правових актів?

3. Автор вказує, що «сучасна європейська доктрина обґрунтовує, що принцип моральної сили вини полягає в тому, що сучасне право звинувачує особу тільки в тих порушеннях закону, які вона вчиняє вільно, тобто перебуваючи свобідною і, отже, маючи можливість робити

свідомий вибір» (стор. 97). Наведене потребує деталізації та більшого розкриття.

Проте, наведені спірні положення і висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має самостійний і творчий характер, наукову і практичну цінність. Наявність дискусійних питань насамперед характеризує актуальність і складність теми дослідження та власний підхід дисертанта до їх розгляду. В дослідженні автором вдалося досягти поставленої мети.

Дозволяє зробити висновок про те, що дисертація «**Вина у адміністративно-деліктних правовідносинах**» є завершеним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обгрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для розвитку адміністративно-правової науки та науки адміністративного процесу, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем та практичною значущістю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор – **Червонописький Вадим Сергійович** – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
директор Фінансово-правового коледжу

Т.О. Губанова